

บทที่ 4

จริยศาสตร์ตะวันตกสมัยโบราณ

หัวเรื่อง

1. จริยศาสตร์ของโซฟิสต์
2. จริยศาสตร์ของสโตอิก
3. จริยศาสตร์ของไซเนคลัส
4. ความแตกต่างระหว่างจริยศาสตร์ของสโตอิกกับไซเนคลัส
5. จริยศาสตร์ของไซเรนนิคัส
6. จริยศาสตร์ของเอปิกูเรียน
7. จริยศาสตร์ของโสเครตีส

สาระสำคัญ

1. โซฟิสต์เป็นกลุ่มนักปรัชญาที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ของจริยศาสตร์ที่พยายามแสวงหาวิธีการเพื่อความดีอันสูงสุดของมนุษย์
2. มีคำพูดที่มีชื่อเสียงของโซฟิสต์คนหนึ่งชื่อ โปรแทกอร์ส ว่า “มนุษย์เป็นเครื่องวัดของทุกสิ่งทุกอย่าง”
3. เรื่องชีวิตมนุษย์ โซฟิสต์มีทัศนะว่า ชีวิตที่ประเสริฐมิใช่ชีวิตที่ตั้งอยู่ในความซื่อสัตย์และรักษารธรรมแต่ชีวิตที่ “ประสบความสำเร็จ” คือชีวิตที่อุทมไปด้วยอำนาจเกียรติยศ และความมั่งคั่ง
4. ตามทัศนะของโซฟิสต์ ความดี ความชั่ว ความถูกความผิด ความจริงไม่มี แต่เป็นเรื่องของแต่ละบุคคล จะกำหนดเอาเอง เรื่องนี้เป็นจุดด้อยของ โซฟิสต์อย่างยิ่ง
5. จริยศาสตร์ของ สโตอิก ถือว่า คุณธรรม คือ ความดีอันสูงสุด โดยเน้นถึงความสมบูรณ์ของหน้าที่ การดำเนินชีวิตตามธรรมชาติ โดยอาศัยเหตุผล และสติปัญญา
6. ทฤษฎีว่าด้วยจักรวาลชนของ สโตอิก เป็นทฤษฎีแห่งการตรรกภาพ มิตรภาพของโลกและความรักสากล
7. หลักสำคัญในจริยศาสตร์ของ สโตอิกอีกประการหนึ่ง คือ การยืนยันว่า วิญญาณมีอำนาจในการกำจัดโซคร้าย และความทุกข์ และคำสอนเรื่อง “การอยู่ดีกินดี”

เพราะเป็นคุณธรรมที่ทุกคนปรารถนา

8. จริยศาสตร์ของ ไชนิคส์ มีลักษณะเป็นปฏิสัทสนิยมอย่างรุนแรง แต่ยอมรับเหตุผลนิยมที่ว่า เหตุผลมีหน้าที่ควบคุมอารมณ์ต่าง ๆ ของมนุษย์ ชีวิตที่มีศีลธรรม คือชีวิตที่มีสติปัญญา ชีวิตที่แท้จริงของมนุษย์ต้องมีความสุข และปัญญา และสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์นั้นคือปัญญาหรือเหตุผล บุคคลผู้มีปัญญาเท่านั้น จึงถือว่าเป็นผู้มีคุณธรรม

9. ความแตกต่างระหว่างจริยศาสตร์ของ ไชนิคส์กับสโตอิก อยู่ตรงที่ ไชนิคส์ทำลายธรรมชาตินิยม ส่วนสโตอิกทำลายจิตนิยม ไชนิคส์เป็นปัจเจกชนที่เห็นแก่ตัว ส่วนสโตอิกเป็นจักรวาลชนที่เห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นเป็นสำคัญ และถือว่าความรักมนุษยชาติเป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่าความรักตนเอง ไชนิคส์เป็นฝ่ายทุนนิยม คือมองโลกในแง่ร้าย ส่วนสโตอิกเป็นสุขนิยม คือ มองโลกในแง่ดี

10. จริยศาสตร์ของไซเรนนิคส์ ถือว่าจุดมุ่งหมายของชีวิตคือ ความสุขที่เกิดจากประสาทสัมผัส ความรู้และวัฒนธรรมเป็นคุณธรรมที่มีคุณค่านำไปสู่ความสุข คนฉลาดสามารถปกครองตนเองได้ คุณธรรมต่าง ๆ เป็นเพียงวิธีการหรืออุปกรณ์ในการบรรลุเป้าหมายความยุติธรรมเป็นคุณธรรมที่เราสร้างขึ้นในสังคม

11. จริยศาสตร์ของเอพิคิวเรียน ถือว่า เหตุผลมีความสำคัญมาในชีวิตทางศีลธรรมของเรา เพราะช่วยให้เราบรรลุถึงความสุขที่แท้จริง ความสุขอันเกิดจากการใช้สติปัญญาในทางสร้างสรรค์ดีกว่าประเสริฐกว่าความสุขทางกาย

12. จริยศาสตร์ของโสเครตีสถือว่า ความรู้เป็นความดีสูงสุด และความรู้กับคุณธรรมเป็นสิ่งเดียวกัน การที่คนเราทำความชั่วลงไปเพราะเขาไม่รู้ ไม่มีใครทำความชั่วโดยสมัครใจ

จุดมุ่งหมาย

เมื่อได้ศึกษาบทที่ 4 เรื่องจริยศาสตร์ตะวันตกสมัยโบราณจบแล้ว นักศึกษาสามารถ

1. เล่าประวัติจริยศาสตร์ตะวันตกสมัยโบราณได้ละเอียด
2. วิเคราะห์จริยศาสตร์ของนักปรัชญาแต่ละสำนัก
3. เปรียบเทียบแนวความคิดเรื่องจริยศาสตร์ในด้านต่าง ๆ ของนักปรัชญาแต่ละสำนักได้
4. ชี้ให้เห็นจุดเด่นและจุดด้อยในจริยศาสตร์ของพวกเขาโซพิสต์

บทที่ 4

จริยศาสตร์ตะวันตกสมัยโบราณ

1. โซฟิสต์ (Sophists)

ในศตวรรษที่ 5 ก่อน ค.ศ. ได้มีกลุ่มนักสอนปรัชญา และวาทศิลป์เป็นอาชีพ ดังเป็นที่รู้จักกันว่าพวกโซฟิสต์ และอาจถือว่าเป็นผู้บุกเบิกทางจริยศาสตร์ก็ได้ พวกโซฟิสต์มีความสนใจในปัญหาเรื่องการดำรงอยู่และโลกทางวัตถุมากกว่าปัญหาเกี่ยวกับความประพฤติของมนุษย์ โปรแทกอร์รัส เป็นตัวแทนโซฟิสต์ที่มีทัศนะเชิงปฏิฐานและเชิงสร้างสรรค์ และโกอิลัส ก็มีทัศนะเชิงนิเสธและเชิงวิจารณ์

สำหรับโปรแทกอร์รัส นั้น มีคำพูดที่มีชื่อเสียงอยู่ว่า “มนุษย์เป็นเครื่องวัดของทุกสิ่งทุกอย่าง” (Man is the measure of all things) คำพูดนี้ แสดงให้เห็นว่า ความดีเป็นเรื่องของจิตวิสัยโดยสิ้นเชิง เพราะมีความสัมพันธ์กับปัจเจกชนผู้กระทำและสิ่งที่ปรากฏแก่เขาว่าดี สิ่งนั้นก็เป็ความดี สิ่งทีปรากฏแก่เขาว่าชั่ว สิ่งนั้นก็เป็ความชั่ว เมื่อพิจารณาตามทัศนะของโปรแทกอร์รัสแล้ว ความเห็นเช่นนั้นเป็นการมองความดีและความชั่วในด้านเดียวเท่านั้น คือ ไม่สนใจในความดีที่เป็นวัตถุวิสัยทางศีลธรรม ถ้าความดีมีอยู่เพียงเพื่อตอบสนองความต้องการของปัจเจกชนแล้ว ก็ไม่มีความดีทางสังคมเชิงวัตถุวิสัย แต่คำพูดนี้แสดงถึงความจริงที่สำคัญ คือว่า ความดีเป็นสิ่งที่ทุกคนต้องแสวงหาและเป็นสิ่งที่ทุกคนได้รับเมื่อลงมือกระทำแล้ว ถ้าไม่เช่นนั้นแล้วความดีก็ไม่มี ความหมายอะไร

ปรัชญาของโปรแทกอร์รัส ไม่มีความลึกซึ้งพอที่จะอธิบายว่า ความดีสามารถเป็นได้ทั้งความดีของปัจเจกชนและความดีของสังคมอย่างไร โกอิลัส ยืนยันว่า ความจริงและความดีเป็นเรื่องจิตวิสัยล้วน ๆ จึงเป็นอันว่า ความคิดเรื่องความดีทางสังคมเชิงวัตถุวิสัยเป็นสิ่งลวงตา เมื่อมองจากทัศนะทางด้านปฏิบัติ เพราะว่าความดีของบุคคลอื่น ไม่สามารถจะเป็นความดีของข้าพเจ้าได้ จึงไม่ต้องแปลกประหลาดใจที่พบเห็นคำสอนของพวกโซฟิสต์คนต่อมา คือ ทราซิมแมซุส (Thracymachus) ยืนยันว่า ความยุติธรรมเป็นอันเดียวกับผลประโยชน์ส่วนตัวของบุคคลผู้มีอำนาจ

บทบาทของพวกโซฟิสต์ มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ของจริยศาสตร์ ด้วยเหตุผล 3 ประการคือ

1. จริยศาสตร์ของพวกโซฟิสต์ เกิดขึ้นจากความปรารถนาที่จะวิจารณ์ทฤษฎีความรู้และทฤษฎีศีลธรรมอย่างเสรี

2. พวกโซฟีลท์เป็นบุคคลคณะแรกในประวัติศาสตร์ของจริยศาสตร์ ที่พยายามแสวงหาวิธีการเพื่อความดีอันสูงสุดของมนุษย์

3. คณะบุคคลเป็นจุดเด่นในคำสอนของพวกโซฟีลท์ คือ ได้แสวงหาความแท้จริงที่สำคัญออกมาให้ปรากฏ และถือว่า คนที่มีเหตุผลต้องแสวงหาความดีเพื่อประโยชน์ของตนเอง

เพราะฉะนั้น ศีลธรรมที่มีมาแล้ว ตั้งแต่การเริ่มต้นของประวัติศาสตร์ก็ยังมียืนยันรูปแบบของตนเองอยู่ คือ คงรูปเดิมไว้ตามธรรมชาติ ความดีของบุคคลอื่นจะไม่มี ความหมายหรือไม่มีเหตุผลสำหรับเราแต่อย่างใด ถ้าเราไม่เข้าใจความดีของคนอื่นเหมือนกับความดีของเรา ไม่ใช่จะเป็นการเห็นแก่ตัวจนเกินไป แต่เป็นการเห็นแก่ตัวเฉพาะบางคนเท่านั้น เพราะไม่มีบุคคลใดยอมรับความดีของบุคคลอื่นเหมือนกับความดีของตนเอง คือ ความดีของตนไม่ลงรอยกับความดีของสังคม

2. เกี่ยวกับเรื่องความจริง

โซฟีลท์ เห็นว่า คุณธรรมเป็นสิ่งที่ทุกคนสามารถเข้าใจได้ด้วยตนเอง และมีลักษณะสัมพันธ์ที่ชั่ว ผิดถูก เป็นเรื่องต่างจิตต่างใจ ความจริงที่แน่นอนและตายตัวไม่มีในโลกนี้ เจ้าของทฤษฎีทั้งหลายต่างก็มีเหตุผลในการเสนอข้อคิดของตน แม้ว่าทฤษฎีจะขัดแย้งกัน แต่ก็น่าเชื่อทั้งนั้น โซฟีลท์ จึงคิดว่าความจริงที่ตายตัวคงไม่มี หรือมีก็คงรู้จักไม่ได้ ความจริงเป็นเรื่องส่วนบุคคล ใครเห็นอะไรเป็นอย่างไรก็จริงสำหรับคนนั้นในเวลานั้น ไม่มีความแตกต่างระหว่างสภาพที่ปรากฏและสภาพที่เป็นจริง ความจริง คือ สิ่งที่เราได้รับจาก ตา หู จมูก ลิ้น และ กาย กล่าวคือคนไหนเห็นอะไรก็จริงสำหรับคนนั้น ความจริงมีลักษณะสัมพันธ์ บุคคลแต่ละคน เป็นศูนย์กลางของทุกสิ่ง ไม่มีความจริงที่แน่นอนที่จะให้มนุษย์แสวงหา ไม่มีคุณธรรมอันเป็นกลางที่จะให้คนส่วนรวมยึดถือ การยึดมั่นในคุณธรรมกลางได้กลายเป็นการยึดมั่นในคุณธรรมส่วนตัว ธรรมะ คือ สิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อเรา ความดี คือ ความสำเร็จในการแข่งขัน ทราซิมแมซุส กล่าวว่า ผู้ทรงธรรมยอมแพ้ผู้ไร้ธรรมเสมอ นครเอเธนส์ขณะนั้นกำลังรุ่งเรืองทั้งทางศิลปวิทยาการและทางเศรษฐกิจ ซึ่งเมื่อผนวกเข้ากับระบบการปกครองแบบประชาธิปไตยทำให้เกิดการแข่งขันชิงดีชิงเด่นเพื่อความผาสุกของชีวิต ชีวิตที่ประเสริฐมิใช่ชีวิตที่ตั้งอยู่ในความซื่อสัตย์ และรักษาระบบอย่างที่คุณรูก่อนยึดถือ แต่ชีวิตที่ “ประสบความสำเร็จ” คือ ชีวิตที่อุดมไปด้วย อำนาจ เกียรติ และความมั่งคั่ง

ผู้ที่จะได้สิ่งเหล่านี้มากกว่าเพื่อน ก็คือ ผู้ที่พูดเก่ง รู้กฎหมาย และรู้จักพูดยักยาย ถ้ายกให้คนเชื่อตาม พวกโซฟีลท์ จึงเริ่มต้นสอนเยาวชนโดยการเรียกค่าจ้าง นี่เป็นสาเหตุหนึ่ง

ที่ทำให้คนดูหมิ่น ในสมัยหลัง ๆ โซเฟิสท์บางคนถึงกับสอนวิธีที่ทำให้คนหลงเชื่อ แม้จะเป็นการอ้างเหตุผลที่ผิด ๆ โซเฟิสท์มิได้สอนความจริง เพราะความจริงไม่มี และไม่ได้สอนว่าอะไรถูก อะไรผิด ความถูกต้อง คือ สิ่งที่เราไปสู่อำนาจสำเร็จ ความผิด คือ สิ่งที่เป็นอุปสรรคความยุติธรรม คือ สิ่งที่ทำให้เราพอใจ สุขและทุกข์เท่านั้น เป็นสิ่งที่เป็นจริง ดี ชั่ว ไม่มีอะไรจริงไม่

สำหรับโซเฟิสท์ คนที่นำสรรเสริญมิใช่คนที่มีความดี ยึดมั่นในหลักการที่ประเสริฐ แต่เป็นคนที่รู้จักหลบหลีก แปรไปตามประโยชน์ที่จะได้รับ เป็นคนที่ไม่อยู่กับร่องกับรอย เป็นนักฉวยโอกาส และกระทำการสิ่งใด ก็เพื่อที่จะได้มาซึ่งค่าแห่งชีวิต คือ เกียรติ อำนาจ และความมั่งคั่ง

สรุปแล้ว ตามทัศนะของพวกโซเฟิสท์ ความดี ความชั่ว ความถูกต้อง ความผิด ความจริง ฯลฯ เป็นเรื่องของแต่ละบุคคลจะกำหนดเอาเอง ซึ่งเรื่องนี้ เป็นจุด ด้อยของพวกโซเฟิสท์อย่างยิ่ง

3. จริยศาสตร์ของพวกสโตอิก

จริยศาสตร์ของพวกสโตอิกมีประเด็นที่สำคัญควรศึกษาดังต่อไปนี้

1. คุณธรรมคือความดีอันสูงสุด

ตามทัศนะของสโตอิกคุณธรรมคือความดีอันสูงสุดแต่พวกสโตอิกได้เน้นถึงลักษณะของคุณธรรมที่มีผลทางด้านปฏิบัติมากกว่าคือ เน้นถึงความสมบูรณ์ของหน้าที่การดำเนินชีวิตไปตามธรรมชาติและ การดำเนินชีวิตโดยอาศัยเหตุผลทั้งสองเหล่านี้ต้องอาศัยซึ่งกันและกัน การดำเนินชีวิตไปตามธรรมชาติก็คือการดำเนินชีวิตไปตามเจตจำนงเสรีและอาศัยสติปัญญา

2. วิจารณ์สุขนิยม

พวกสโตอิกก็เหมือนกันกับพวกไซนิคส์คือ ชอบวิจารณ์ความคิดที่เกี่ยวกับสุขนิยม ความสุขเป็นผลซึ่งเกิดจากคุณธรรมอย่างแน่นอน ผู้ถือมั่นโดยซื่อสัตย์ (ความอยากได้แล้ว) และต้องควบคุมอารมณ์ของตนเองโดยอาศัยเหตุผล

3. ศีลธรรมภาคปฏิบัติ

ตามทัศนะของพวกสโตอิกความรู้คือคุณธรรม บุคคลผู้มีความรู้เท่านั้นสามารถมองเห็นความแตกต่างระหว่างความดีกับความชั่ว ปัญญาเป็นเครื่องมือในการตัดสินความถูกต้องและความผิด ชีวิตของบุคคลเมื่อไม่มีอารมณ์ใด ๆ แล้วก็เป็นชีวิตในอุดมคติชีวิตตามธรรมชาติก็เป็นชีวิตแบบหนึ่งซึ่งขาดรสชาติ (คือมีชีวิตแต่ไม่มีชีวา) ขาดความสนุกเพลิดเพลิน ชีวิตในอุดมคตินั้นเป็นชีวิตที่ต้องใช้สติปัญญาเป็นเครื่องนำทาง

4. ลัทธิว่าด้วยจักรวาลชน (Cosmopolitanism)

พวกสโตอิกได้สถาปนาลัทธิว่าด้วยจักรวาลชนของพวกไซนิคส์ในรูปแบบที่แท้จริง ทั้ง ๆ ที่มีขัดกับระเบียบแบบแผนของสังคม เขาก็พยายามแสวงหาความจริงเกี่ยวกับเรื่องนี้ให้ได้ ประชาชนทั้งหมดที่เป็นสมาชิกของสังคมจักรวาลอันเดียวกันต้องเป็นคนฉลาดในสังคมเช่นนี้ไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะกัน กฎแห่งความยุติธรรมเป็นกฎสากลของอาณาจักรนี้

ดังนั้น ทฤษฎีว่าด้วยจักรวาลชนของพวกสโตอิกจึงเป็นทฤษฎีแห่งภราดรภาพของโลกและความรักสากล

นอกจากนี้ นักปรัชญากลุ่มสโตอิกยังสอนว่า ความดีอันสูงสุดของมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับ การปฏิบัติให้สอดคล้องต้องกันกับจักรวาล เนื่องจากอำนาจในการปกครองของจักรวาลได้แก่ เหตุผล ดังนั้น เหตุผลจึงปกครองคนและการกระทำทุกอย่าง มนุษย์ควรมีการดำรงชีวิตอยู่ตามธรรมชาติ คนดีคือคนที่ใช้ชีวิตอยู่โดยการกระทำตัวให้เหมาะสมกับเค้าโครงของธรรมชาติต้องเชื่อฟังกฎของจักรวาลและตัดสิ้นใจกระทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยเหตุผล ซึ่งเป็นหนึ่งของจักรวาล

ดังนั้น มนุษย์เราก็ต้องรู้จักกฎของจักรวาล ถ้าเรารู้จักความดีรู้จักฐานะของคนในสิ่งต่าง ๆ รู้ว่าอะไรควรยอมรับโดยธรรมชาติ เขาก็เป็นคนดีและผลของการดำรงชีวิตอยู่อย่างนั้นก็คือความสุขเป็นความสุขที่ไม่กลับกลายเป็นอย่างอื่นในภายหลัง เราทำความดีและมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณประโยชน์ความสุขก็จะติดตามมาอย่างไม่ต้องสงสัยนักคิดกรีกยุคแรกยอมรับว่าความดีเป็นสิ่งที่ต้องประสานกันดีในจักรวาล ความชั่วเป็นเพียงความคิดอันที่จริงแล้วก็ เป็นความดีในส่วนรวมด้วยเหมือนกันซึ่งเปรียบกับเครื่องดนตรีก็เป็นเครื่องช่วยให้เกิดเสียงไพเราะขึ้นได้

นักคิดกรีกยุคต่อมา ได้สนใจความสัมพันธ์ของมนุษย์กับเพื่อน ๆ ของเขา ดังนั้น ความดีสำหรับเขาก็คือการดำรงชีวิตอยู่ด้วยดี พวกสโตอิกได้พยายามรวบรวมความคิดเห็นทั้ง 2 ประการนี้เข้าด้วยกัน เพื่อให้กลมกลืนกับความคิดเห็นของพวกนักคิดกรีกยุคแรกยิ่งขึ้น

4. จริยศาสตร์ทางสังคม

ความยุติธรรม ความเป็นจักรวาลชน และมีตรภาพ พวกสโตอิก สอนตรงกันข้ามกับพวกเอพิคิวเรียนและไซเรนนิคส์ที่ว่า ความยุติธรรมเป็นกฎของธรรมชาติ คือ เป็นผลิตผลของเหตุผลสากลและพวกสโตอิกได้สร้างรากฐานแห่งจักรวาลชนซึ่งพวกไซนิคส์ได้วางรากฐานไว้ดีแล้ว

ถึงแม้ว่า มนุษย์จะเป็นพลเมืองของโลกอยู่ในรัฐเดียวกัน มนุษย์ผู้ฉลาดก็จะทำการปกครองดูแลกิจกรรมน้อยใหญ่ และมีความสนใจในการศึกษาตลอดจนถึงความสุขทุกข์ของเพื่อนร่วมชาติของเขา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในรูปแบบของรัฐบาลที่ไม่ค่อยสมบูรณ์นัก

มิตรภาพ เป็นสิ่งที่เป็นไปได้ระหว่างคนฉลาดและคนมีคุณธรรม เพราะว่า มิตรภาพตั้งอยู่บนรากฐานแห่งลักษณะที่เหมือนกัน เช่นความเห็นอกเห็นใจ เป็นต้น ดังที่อริสโตเติลกล่าวไว้ว่า “มิตร หรือ เพื่อน เป็นอัตตาที่สองของเรา”

5. สรุปลักษณะที่สำคัญในจริยศาสตร์ของพวกสโตอิก

1. คุณธรรมเรื่องการอยู่ดีกินดี มีอยู่ในการกระทำที่มีเหตุผลหรือมีอยู่ในธรรมชาติของมนุษย์ ธรรมชาติบางส่วนกำหนดตัวเองได้ บางส่วนถูกกำหนดโดยกฎที่เป็นนิรันดร์ของจักรวาล กฎต่าง ๆ แสดงตัวออกมาในรูปของเหตุผล

2. การกระทำที่มีเหตุผลและการกระทำที่ประกอบด้วยคุณธรรมทางศีลธรรม เป็นสิ่งอันเดียวกัน

3. สำหรับปัจเจกชน ผลของการกระทำที่มีเหตุผล คือ การพึ่งตนเอง และการมีอิสรภาพซึ่งเกิดจากการควบคุมอารมณ์ ดังนั้น คุณธรรมไม่ใช่ความเพลิดเพลีน แต่เป็นประทีปส่องทางชีวิตให้แก่มนุษย์

4. จากทัศนคติทางสังคม การที่หน้าที่และการงานแผ่ขยายกว้างออกไปนั้น เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ประชาชนมีเหตุผลนั่นเอง

วิจารณ์

1. หลักสำคัญในจริยศาสตร์ของพวกสโตอิก อยู่ที่การยืนยันว่า วิญญาณมีอำนาจในการกำจัดโชคร้ายและความทุกข์ อย่างไรก็ตาม วิธีการดังกล่าวนี้ ส่วนใหญ่แล้วเป็นเชิงนิเสธ คือว่า การวางแผนในอารมณ์ต่าง ๆ จะสามารถกำจัดความทุกข์ได้ ไม่ว่าจะจะเป็นอารมณ์ที่เป็นสุขหรือเป็นทุกข์ ความรู้สึกนึกคิดเชิงนิเสธ โดยพื้นฐานแล้วก็มีเชื่อว่า จะเกิดจากความเชื่อในความสูงส่งของเหตุผลและความเชื่อดังกล่าวนี เป็นของพวกเอปิคิวเรียน ผู้มีความเชื่อในชีวิตของเรา นี้ มีความทุกข์มากกว่าความสุขและความสุขที่ได้มาโดยง่ายมักจะมีความทุกข์ติดตามมาเสมอ

2. เมื่อกล่าวโดยพื้นฐานทางสุขนิยมล้วน ๆ แล้ว บุคคลเช่นนั้นอาจสร้างความรู้สึกวางแผนขึ้นมาก็ได้ แต่อย่างไรก็ตาม ทฤษฎีของพวกสโตอิกไม่ใช่เป็นทฤษฎีเชิงนิเสธล้วน ๆ ความรู้สึกต่าง ๆ ถูกควบคุมไว้เนื่องจากว่าหน้าที่ของเหตุผลอาจไม่ถูกขัดขวางก็ได้ เพราะว่าเหตุผลอย่างเดียวกันนั้นเป็นความดีที่มีอยู่แล้วโดยธรรมชาติ แต่ในความหมายทางจริยศาสตร์เพโตและอริสโตเติลถือเหตุผลว่า เป็นสิ่งจำเป็นในชีวิตของมนุษย์ฐานเป็นสิ่งที่

ทำให้เกิดความกลมกลืนกันในความรู้สึก เจตจำนงและสติปัญญา ส่วนพวกสโตอิกยังมีแนวโน้มที่จะยืนยันเหตุผลว่าเป็นอันเดียวกันกับเจตจำนง โดยใช้สติปัญญาเป็นเครื่องรับใช้เจตจำนง จึงไม่สนใจใยดีกับความรูสึก

3. คำสอนของพวกสโตอิกก็เหมือนกันกับเพลโตและอริสโตเติล เพราะมีความจริงมาก และมีความเหมาะสมยิ่งนัก คือ คำสอนเรื่อง “การอยู่ดี กินดี” ในฐานะที่เป็นคุณธรรมซึ่งทุกคนปรารถนา ไม่ใช่เป็นเพียงความรู้สึกในความเปล็ดเปล็นเท่านั้น แต่ความเปล็ดเปล็นเป็นสิ่งสำคัญต่อการอยู่ดีกินดี และบุคคลผู้มีเหตุผลย่อมปรารถนาความเปล็ดเปล็น แต่ความเปล็ดเปล็นหรือการหลีกเลี่ยงความทุกข์ตามจุดมุ่งหมายที่ทุกคนเข้าใจนั้น มักจะเกิดจากส่วนลึกของจิตใจ ไม่ใช่เกิดมาจากเหตุผล

6. จริยศาสตร์ของพวกไซนิคส์ (Cynics)

แอนติสธีเนส เป็นผู้ตั้งสำนักไซนิคส์เขาได้ศึกษาอยู่ในสำนักอีกแห่งหนึ่งมีชื่อว่า ไชนอสอาร์เกส (Cynosarges) ดังนั้น แอนติสธีเนสและสานุศิษย์ของเขาจึงถูกเรียกว่าไซนิคส์ เพราะเหตุที่เป็นคนหัวแข็งและหัวรุนแรง และคำว่า Cynic นี้เป็นภาษากรีก หมายความว่า “เหมือนสุนัข” (like a dog) มีสานุศิษย์ของแอนติสธีเนสคนหนึ่งชื่อ ไดโอจีนีส (Diogenes)

หลักการที่สำคัญของลัทธิไซนิคส์พอสรุปได้ดังนี้

1. **ปฏิเสธสุขนิยม** ไชนิคส์ได้วิจารณ์สุขนิยมอย่างรุนแรง แอนติสธีเนสถึงกับกล่าวว่า “ข้าพเจ้าอยากจะเป็นคนบ้ามากกว่าที่จะมีชีวิตอยู่อย่างสุขสำราญเพราะว่าชีวิตแบบสุขนิยมสำราญเป็นชีวิตของคนโง่”
2. **ยอมรับเหตุผลนิยม** ไชนิคส์ยอมรับว่ามนุษย์เป็นสัตว์เจ้าปัญญา ตามทัศนะของไซนิคส์ เหตุผลมีหน้าที่ควบคุมอารมณ์ต่าง ๆ ของมนุษย์ ชีวิตที่มีศีลธรรมคือชีวิตที่มีสติปัญญาและเป็นชีวิตที่แท้จริงของมนุษย์ ชีวิตที่แท้จริงของมนุษย์นั้นต้องมีความสุข ความสุขและปัญญา มีความหมายเหมือนกันเพราะว่าทุกคนต้องมีปัญญาเป็นของตนเอง จึงจะเป็นคนดี และสิ่งที่ดีที่สุดของมนุษย์นั้นคือ ปัญญาหรือเหตุผล บุคคลที่มีปัญญาเท่านั้นจึงถือว่าเป็นผู้มีคุณธรรม
3. **คุณธรรมคือจุดมุ่งหมายอันสูงสุดตามทัศนะของไซนิคส์** จุดมุ่งหมายอันสูงสุดคือคุณธรรม บุคคลผู้มีคุณธรรมคือบุคคลผู้มีความสมบูรณ์ในตัวเองเป็นพลเมืองของสากลโลกและมีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์

ปัญญาเป็นคุณสมบัติของบุคคลซึ่งมีหน้าที่ในการควบคุมอารมณ์และความอยากให้อยู่ในระดับพอดี

4. **ลัทธิอัตถิภิกขุ (Asceticism)** พวกไซนิกส์เป็นผู้นิยมทรมานกาย ตามทัศนะของพวกไซนิกส์ความสมบูรณ์ของอัตตาขึ้นอยู่กับการปฏิเสธอัตตา หลักศีลธรรมที่สำคัญของไดโอจีเนส คือ “การดำรงชีวิตตามธรรมชาติ” และการควบคุมตนเองเป็นคุณสมบัติอันสูงสุด แต่ไพร์โร (pyrrao) มีใจโอนเอียงไปในการปฏิเสธอัตตาอย่างรุนแรง

วิจารณ์ลัทธิไซนิกส์

1. พวกไซนิกส์เป็นชนชั้นต่ำ ยากจนถือสันโดษขาดศิลปะในการดำรงชีวิตและขาดระเบียบแบบแผน
2. เป็นพวกปัจเจกชนนิยมและอัตตานิยมถึงแม้ว่าพวกไซนิกส์ได้วางรากฐานของตนเองอยู่ที่ความเป็นจักรวาลชน (Cosmopolitanism) ก็ตามแต่ในทางปฏิบัติแล้วยังเป็นคนรักชาติตรงจากความเห็นแก่ตัว

โดยทำนองนี้ ความเป็นจักรวาลชนของเขานั้นแหละคือ ตัวการความหลงผิดคิดว่าตนเองเป็นผู้ยิ่งใหญ่และเป็นคนเห็นแก่ตัวโดยแท้จริง

3. เน้นถึงลักษณะที่เพิกเฉยต่อสังคม (Non-sentient aspect) พวกไซนิกส์เป็นพวกเพิกเฉยต่อสังคมคือไม่อาลัยไยดีกับสังคมเท่าไรนัก จะว่าเป็นพวกมองโลกในแง่ร้ายก็ได้ ด้วยเหตุที่เป็นคนไม่เคารพต่อระเบียบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคมจึงถูกเรียกว่า “ไซนิกส์” เพราะเหตุแห่งความเสื่อมดังกล่าวนี้นี้ ลัทธิไซนิกส์จึงขาดความดึงดูดจากคนทั่วไป และคำว่าไซนิกส์นี้ก็ถูกนำมาใช้ในความหมายที่ไม่ดี

7. ความแตกต่างระหว่างไซนิกส์กับสโตอิกส์

คำอธิบายต่อไปนี้จะชี้ให้เห็นความแตกต่างกันระหว่างหลักการของไซนิกส์กับสโตอิกส์ได้อย่างชัดเจนดังนี้-

1. พวกไซนิกส์ได้ทำลายพวกธรรมเนียม และพวกสโตอิกส์ก็ทำลายพวกจิตนิยม พวกสโตอิกส์เป็นผู้อธิบายความหมายของหลักศีลธรรมของพวกไซนิกส์ หลักศีลธรรมนั้นคือ การดำเนินชีวิตไปตามธรรมชาติ การดำเนินชีวิตไปตามธรรมชาติหมายถึงการใช้ชีวิตไปโดยอาศัยปัญญาเป็นเครื่องนำทางและปัญญานั้นต้องเป็นปัญญาสากลซึ่งแสดงออกมาในรูปของกฎต่าง ๆ ทางสังคม

ดังนั้นพวกสโตอิกส์จึงมีหลักการที่ขัดแย้งกับพวกไซนิกส์ นอกจากนี้ ยังถือว่าการดำเนินชีวิตให้กลมกลืนกับสังคม ก็คือการดำเนินชีวิตตามธรรมชาติ

2. พวกไซนิกส์เป็นปัจเจกชนที่เห็นแก่ตัว ส่วนพวกสโตอิกส์เป็นจักรวาลชนที่เห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่นเป็นสำคัญและถือว่าความรักมนุษยชาติเป็นสิ่งสำคัญยิ่งกว่าความรักตนเอง

3. พวกไซนิคส์เป็นฝ่ายทุนิยม คือมองโลกและชีวิตในแง่ร้าย ส่วนพวกสโตอิคส์เป็นฝ่าย
สุนิยมคือ มองโลกและชีวิตในแง่ดี และมีความพึงพอใจในการดำเนินชีวิตโดยมีปัญญาเป็น
เครื่องนำทาง

ถึงแม้ว่าพวกสโตอิคส์จะพยายามวางรากฐานทางศีลธรรมเพื่อให้ชาวกรีกเกิด
ความประทับใจยอมรับหลักการแล้วนำไปประพฤติปฏิบัติก็ตาม ก็ยังประสบความสำเร็จ
เพราะการยึดมั่นในอุดมการณ์จนเกินไปนั่นเอง

8. จริยศาสตร์ของพวกไซเรนนิคส์ (Cyrenics)

สำนักไซเรนนิคส์ มีความเห็นว่าความดีต้องเป็นสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ที่มีความแท้จริงเชิง
ปฏิฐานและเกี่ยวกับสิ่งที่ป็นรูปธรรม ความดีฝ่ายรูปธรรมเท่านั้นที่พวกไซเรนนิคส์พบว่าเป็น
ความสุขเฉพาะหน้า

ผู้สร้างสำนักไซเรนนิคส์ชื่อว่าอริสติปุสแห่งไซเรน (Aristipus of Cyrene) ยืนยัน
ว่า จุดมุ่งหมายในชีวิตคือความสุขชั่วขณะ (คงจะหมายถึงความสุขทางประสาทสัมผัส
มากกว่า)

ความรู้และวัฒนธรรมถือว่า เป็นคุณธรรมถือว่าที่มีคุณค่านำไปสู่ความสุข
และคนฉลาดมุ่งสร้างสรรคการควบคุมตนเอง เพื่อที่จะบรรลุจุดสุดยอดของชีวิตคือความ
สุข คนฉลาดสามารถปกครองตนเองได้และเขาไม่ตกอยู่ในอำนาจแห่งความสุขอันเป็น
บ่อเกิดแห่งประมาท คุณธรรมต่าง ๆ ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายในตัวเอง แต่เป็นการเพียงวิธีการหรือ
อุปกรณ์ในการบรรลุจุดมุ่งหมายเท่านั้น

ความยุติธรรมเป็นสิ่งที่เราต้องสร้างขึ้นเอง ไม่ใช่เป็นสิ่งที่มียู่โดยธรรมชาติ
เพราะว่าความยุติธรรมเกิดขึ้นจากความจำเป็นอันจอมปลอม ของชีวิตในสังคมคนที่มี
คุณธรรมย่อมได้รับความสุขอันเกิดจากความฉลาดและมีมิตรภาพ

สำนักไซเรนนิคส์มีความเห็นเกี่ยวกับเรื่องความดีแตกแยกออกเป็น 2 กลุ่ม
กลุ่มหนึ่งถือว่าความดีเป็นอันเดียวกับความสุขชั่วขณะ อีกกลุ่มหนึ่งถือว่าความดีคือการ
ควบคุมตนเองและการเป็นนายอยู่เหนือความสุข

9. จริยศาสตร์ของพวกเอพิคิวเรียน (Epicurian)

พวกเอพิคิวเรียนถือว่าเหตุผลมีความสำคัญมากในชีวิตทางศีลธรรมของเรามันเป็น
เครื่องนำทางที่เหมาะสมที่สุดเพื่อให้เราได้บรรลุความสุขที่แท้จริง ความสุขทางกายมีอยู่ชั่วครู่
ชั่วคราว ไม่เป็นความดีอันสูงสุดแต่การดำรงชีวิตให้มีความสุขสงบตลอดไปนั่นเองคือ
ความดีอันสูงสุด จริยอยู่เหตุผลเป็นเครื่องมือของอารมณ์ ความรู้ในผัสสะทำให้เรามีชีวิต
ชีวาขึ้น แต่เหตุผลให้วิธีการทำจุดมุ่งหมายแห่งชีวิตนั้นให้แจ่มแจ้งขึ้น เหตุผลบอกเราให้รู้

วิธีกำจัดความทุกข์และให้ได้บรรลุถึงความสุขที่สูงสุด

ความสุขตามความหมายของพวกเอพิคิวเรียนคือ การปราศจากความทุกข์ทางกายและความลำบากทางใจ วิธีที่จะให้ได้รับความสุขคือการวางเฉยต่อความสุขและความทุกข์ ทำให้ใจให้สงบไม่เดือดร้อนต่อโชคชะตาใด ๆ ทั้งหมด จุดมุ่งหมายอันสูงสุดของชีวิตนั้นอยู่ที่สภาวะทางจิตวางเฉยต่อความรู้สึกทั้งปวง ความสุขเกิดจากความวางเฉยมากกว่าการแสวงหาความสุข

พวกเอพิคิวเรียนได้ให้ความสำคัญแก่ความสุข อันเกิดจากสติปัญญามากกว่าความสุขทางกายเพราะเมื่อเปรียบเทียบกันแล้วความสุขอันจะเกิดจากสติปัญญาดีกว่า ประเสริฐกว่าและอิสระจากความทุกข์ได้มากกว่า

นอกจากนี้พวกเอพิคิวเรียนได้สอนต่อไปอีกว่า ความชำนาญเท่านั้นที่แสดงให้เห็นว่าเราได้รับความสุขสมความปรารถนาของเราหรือไม่

เพราะฉะนั้น เราจึงควรมีความปรารถนาในความสุขที่จะทำให้เราต้องดิ้นรนแสวงหาเพราะถือว่ามันเป็นความดี

คุณธรรม (Virtue)

คุณธรรมของพวกเอพิคิวเรียนก็คล้าย ๆ กับคุณธรรมของพวกไซเรนนิคส์แต่ดูเหมือนมีความหมายที่สูงกว่า คุณธรรมทางศีลธรรมทั่วไป คุณธรรมเหล่านี้ไม่มีจุดมุ่งหมายในตัวเองเหมือนอย่างพวกไซเรนนิคส์และพวกสโตอิกได้กล่าวไว้ แต่หมายถึงวิธีการแสวงหาความเพลิดเพลินในชีวิตอย่างอิสระเต็มที่ เช่น ความสุขุมรอบคอบเป็นคุณธรรมที่สำคัญ เพราะว่ามีคุณประโยชน์ในการเลือกสรรความสุขที่เหมาะสม ความรู้จักประมาณสอนให้เรารู้จักประมาณในการแสวงหาความสุขตามสมควรแก่อัตภาพของตน ไม่หลงมัวเมาจมปลักอยู่ในความสุขจนลืมนัด

ความกล้าหาญ ความกล้าหาญนี้มีความหมายอย่างเดียวกับที่อริสโตเติลได้อธิบายไว้ โปรดดูในจริยศาสตร์ของอริสโตเติล เช่น ความกล้าหาญของทหาร ทหารทุกคนต้องมีความกล้าหาญเป็นคุณธรรมประจำตัว

คุณธรรมทางสังคม (Social Virtues)

คุณธรรมทางสังคมเหล่านี้มีรากฐานอยู่ที่ความเห็นแก่ตัว เช่น ความยุติธรรมเป็นคุณธรรมที่เราสร้างขึ้นโดยสืบ ๆ กันมาแต่ละสมัย ไม่ใช่เป็นคุณธรรมที่มีอยู่ตามธรรมชาติ ความยุติธรรมนี้เกิดขึ้นมาจากความต้องการของสมาชิกผู้มีเหตุผลในสังคมนั้น ๆ เพื่อเรียกร้องสิทธิ และหลีกเลี่ยงความขัดแย้งต่าง ๆ ทางสังคม

ดังนั้น ความยุติธรรมจึงได้เกิดขึ้นจากจำนวนสมาชิกต่าง ๆ ของสังคมนั้น ซึ่งทำ

ให้ปัจเจกชนแต่ละคนเห็นด้วยกับการไม่ทำร้ายคนอื่น โดยเข้าใจว่าคนอื่นก็ไม่ควรทำร้ายตนเองและความคิดเกี่ยวกับเรื่องนี้ ฮอบส์ได้พัฒนามาเป็นความเห็นแก่ตัวแบบมีเหตุผล (A rational egoism)

อนึ่ง พวกเอพิคิวเรียนยกย่องมิตรภาพว่าเป็นคุณธรรมที่มีค่าสูงและสอนต่อไปว่า การมีเพื่อนนั้นเป็นคุณค่าที่สูงที่สุดสำหรับการดำรงชีวิตที่มีการอยู่ดีกินดี ส่วนปัญญานั้นไม่มีคุณค่าเท่าเทียมกับมิตรภาพแต่อย่างใด

9. โซเครตีส (Socrates)

โซเครตีสเป็นนักปรัชญาที่มีชื่อเสียงมากอยู่ในยุคทองของกรีก ปัญหาที่โซเครตีสสนใจมากที่สุดคือ ปัญหาเกี่ยวกับการดำรงชีวิตให้เป็นสุข

โซเครตีสมีศรัทธาแน่วแน่ว่าต้องมีหลักการอันเป็นพื้นฐานแห่งความผิดและความถูก เครื่องวัดที่จะใช้วัดความดีนั้นเกินกว่าศรัทธาที่ใครจะเห็นตามด้วยได้ ดังนั้นท่านจึงเฝ้าถามตัวเองอยู่เสมอว่าความดีคืออะไร ความดีสูงสุดคืออะไร จะวัดได้ด้วยเครื่องวัดชนิดไหน ในจักรวาลและคำตอบของท่านก็คือ **ความรู้เป็นความดีสูงสุด** ถ้าใครรู้ว่าอะไรเป็นสิ่งที่ถูกต้องเขาก็ทำสิ่งนั้น **"ไม่มีใครทำความชั่วโดยความสมัครใจ"**

ฉะนั้น ความพยายามอันสำคัญที่สุดของมนุษย์ก็คือการค้นให้พบว่า อะไรเป็นความดีตลอดระยะเวลาแห่งชีวิต ท่านได้พยายามช่วยเหลือให้มนุษย์ทำการค้นคว้าหาว่าอะไรเป็นความดี ตามความคิดเห็นของท่านแล้ว ชีวิตย่อมต้องการที่จะค้นคว้าหาคำตอบในสิ่งที่ตน ยังไม่รู้เพื่อให้พบว่ามีอะไรเป็นความดี ชีวิตอย่างนี้เป็นชีวิตเป็นชีวิตที่ดีที่สุด เป็นชีวิตที่มีค่าควรแก่การดำรงอยู่ เกี่ยวกับเรื่องการดำรงชีวิตนี้มีหลักความจริงอยู่ว่า **"ความมั่งคั่งทางโลกนั้นไร้ค่า เมื่อเปรียบเทียบกับสมบัติทางใจ แต่ในชีวิตจริงแล้วมนุษย์แสวงหาความมั่งคั่งทางโลกทำราวกับว่าทรัพย์สมบัติเป็นยอดแห่งความดี** คนพวกนี้เขาทำตามสิ่งที่เขาเชื่อว่าดี เพราะทุกคนแสวงหาความดีแต่หลายคนไม่รู้ว่า ความดีคืออะไร"

ความคิดเกี่ยวกับเรื่องคุณธรรม

โซเครตีสมีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณธรรมดังนี้-

1) **คุณธรรมคือความรู้ (Virtue is Knowledge)** ท่านพูดอยู่เสมอถ้าบุคคลรู้และเข้าใจถึงธรรมชาติของความดีจริง ๆ แล้วเขาจะไม่พลาดจากการกระทำความดีเขาจะไม่ทำความชั่ว เพราะความไม่รู้นี้เองทำให้เขาต้องทำความชั่ว ความเขลาเป็นความชั่วร้าย ไม่มีใครตั้งใจทำความผิดที่เขาทำผิดเพราะเขาไม่รู้

แม้ความเป็นคนพอประมาณโดยไม่รู้ (ว่านั่นคือความพอดี) ก็เป็นความไม่พอดี

อย่างหนึ่ง ความเป็นผู้กล้าหาญโดยไม่รู้จักรักความกล้าหาญก็เป็นความฉลาดอย่างหนึ่ง
ดังนั้น ตามทัศนะของโสเครตีสแล้วความรู้ก่อให้เกิดสาระของคุณธรรม บุคคลไม่เคยทำความผิดทั้ง ๆ ที่รู้เลย

ที่นี่ สมมติว่ามีบุคคล 2 พวก พวกหนึ่งทำความผิดทั้ง ๆ ที่ รู้ อีกพวกหนึ่งความผิดโดยไม่รู้ ใน 2 พวกนี้โสเครตีสก็ยังยกย่องพวกที่ทำผิดทั้ง ๆ ที่รู้ว่าดีกว่าพวกทำผิดเพราะไม่รู้ เพราะแม้ทำผิดเขาก็ยังรู้ว่าผิด

ตามนัยนี้ โสเครตีสยกย่องความรู้มากและคนส่วนมากก็สงสัยว่า ทัศนะของโสเครตีสถูกต้องสมบูรณ์หรือไม่ เพราะท่านยืนยันอย่างมั่นเหมาะว่า “ถ้าบุคคลรู้ บุคคลย่อมไม่ทำความผิดหรือความชั่ว” แต่ในโลกแห่งเป็นจริงแล้ว มีบุคคลเป็นจำนวนมากที่ทำความชั่วหรือความผิดทั้ง ๆ ที่ รู้ ว่าผิดและชั่ว เพราะทนความยั่วยวนไม่ได้บ้าง เพราะความจำเป็นบ้าง ความรู้ดีรู้ชั่วมิใช่จะป้องกันมิให้บุคคลทำชั่วได้เสมอไป ความพอใจในความสุข ความเพลิดเพลินอันยั่วยวนอยู่เฉพาะหน้าอาจจะเป็นแรงผลักดันหรือชักจูงบุคคลทำความผิดได้เรื่องนี้

2) คุณธรรมเป็นสิ่งที่เด่นสิ่งหนึ่งซึ่งติดตัวมาแต่กำเนิดเป็นพันธุกรรมเปลี่ยนแปลงไปบ้าง เมื่อได้รับการศึกษา การปฏิบัติและการฝึกอบรม แต่ในทัศนะของโสเครตีสแล้วสภาวะอย่างเดียวของคุณธรรมก็คือคุณธรรมและเมื่อความรู้เป็นสิ่งที่ได้มาโดยการสั่งสอน คุณธรรมจึงเป็นสิ่งที่สอนกันได้ ความลำบากยากเย็นอยู่ที่การหาครูผู้สอน หากคนที่รู้จักแบบของคุณธรรม คนที่รู้จักแบบของคุณธรรมคืออะไร โสเครตีสคิดว่าสิ่งนั้นแหละคือความรู้ที่มีค่าซึ่งยังไม่มีนักปราชญ์คนใดพบมาก่อน สิ่งนั้นเป็นสิ่งที่ถ้าพบแล้วก็มีคำสั่งสอนสืบต่อกันไป และเพื่อพบสิ่งนั้นแล้วคนจะมีคุณธรรมทันที

คำสอนอื่น ๆ ของโสเครตีสก็คือคุณธรรมเป็นหนึ่งใน เราพูดกันถึงคุณธรรมหลายอย่างเช่น ความดี ความรอบคอบ การวางแผนล่วงหน้า ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเมตตา กรุณา ฯลฯ โสเครตีสเชื่อว่าคุณธรรมเหล่านี้เกิดมาจากความรู้ที่เป็นรากฐานอันเดียวคือ ตัวความรู้นั่นเอง กล่าวคือ เหตุผลเท่านั้นที่เป็นคุณธรรมซึ่งรวมคุณธรรมอื่น ๆ ไว้ทั้งหมด

โสเครตีสเป็นผู้ที่มีความมุ่งหมายที่จะจัดลำดับความคิดที่เกี่ยวกับความหมายทางจริยศาสตร์ซึ่งเป็นความจำเป็นขั้นแรกในการที่ทำให้การปฏิบัติขึ้นท่านกล่าวว่า ปัญหาอันเป็นหัวใจของปรัชญาก็คือการวางกฎของชีวิต สำหรับตนเองนั่นคือกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทางจริยศาสตร์ที่เราต้องปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดความสุขสมบูรณ์ในชีวิต

วิจารณ์ปัญหาเรื่องความรู้ของโสเครตีส

1. คำว่า “รู้” โสเครตีสอาจหมายความว่า ถ้าคนรู้อย่างแจ่มชัดไม่ทำความผิดแต่คนส่วนมากเป็นผู้ไม่รู้ แต่สำคัญผิดคิดว่าเป็นผู้รู้อย่างที่กล่าวไว้ในประวัติของโสเครตีสว่า โสเครตีสเที่ยวไปสนทนากับบุคคลต่าง ๆ ที่ได้รับยกย่องว่าเป็นผู้ฉลาด แต่กลับพบว่าไม่มีใครสักคนที่ฉลาดจริง โสเครตีสรู้ว่าตนผิดแตกต่างจากคนเหล่านั้น เพราะคนเหล่านั้นไม่มีใครเลยสักคนที่ “รู้” แต่คิดว่าตัวเอง “รู้” แต่โสเครตีสพูดอยู่ตลอดเวลาว่า สิ่งเดียวที่ข้าพเจ้ารู้คือว่าข้าพเจ้าไม่รู้อะไรเลย

ดังนั้น คำว่า “รู้” ที่โสเครตีสหมายถึงอาจลึกซึ้งกว้างขวางกว่าคำว่า “รู้” ที่คนทั่วไปเข้าใจได้

2. ปัญหาเรื่องความรู้และคุณธรรมของโสเครตีสนี้ อริสโตเติลผู้เป็นสานุศิษย์ของท่านได้กล่าวแก้ไว้แทนอาจารย์ของตนว่า โสเครตีสรู้สึกจะพลาดไปในเรื่องนี้ คือเหตุผลที่ว่าผู้รู้ย่อมไม่ทำความผิด ทั้งนี้ เพราะท่านเอาคนอื่นมาเปรียบเทียบกับตัวท่านเองซึ่งเป็นผู้มีเหตุผลอยู่พร้อม ท่านไม่เคยทำความผิดใด ๆ

ถ้าท่านรู้ว่าสิ่งนั้นผิด ท่านควบคุมตนให้อยู่ในเหตุผล และเอาชนะอารมณ์ได้เสมอ

แต่คนทั่วไปหาเป็นเช่นนั้นไม่มักทำตามอารมณ์โลก โกรธ หลง อารมณ์มักอยู่เหนือเหตุผล คนทั่วไปจึงทำความชั่วหรือความผิด เพราะอารมณ์ชักจูงไปตามปกติอารมณ์กับเหตุผลจะขัดแย้งกันอยู่เสมอในดวงจิตของแต่ละบุคคล

3. ข้อที่ว่าโสเครตีสถือว่า “ความเป็นคนพอประมาณโดยไม่รู้จักเป็นความไม่พอตัวอย่างหนึ่ง ความกล้าหาญโดยไม่รู้เป็นความฉลาดอย่างหนึ่ง” นั้นฟังยากและดูจะทำลายความจริงในตัวเองเสียด้วย เพราะโสเครตีสเกณฑ์ให้คุณธรรมเหล่านี้ไปขึ้นอยู่กับความรู้อย่างเดียว

ความจริงแล้ว คุณธรรมย่อมเป็นความจริงในตัวเองไม่ขึ้นอยู่กับความรู้หรือความเข้าใจผิดหรือถูกของใครสมมติว่า คนผู้หนึ่งดื่มยาพิษเข้าไปโดยไม่รู้ว่าเป็นยาพิษ ความไม่รู้นี้จะช่วยให้ยาพิษนั้นกลับกลายเป็นน้ำหวานได้หรือไม่มั่นคงไม่กลับกลายเป็นน้ำหวานเพราะความไม่รู้ของเขาอย่างแน่นอน

ความดีและความรู้ (Good and Knowledge)

ความดีเป็นคุณธรรมที่มีประจำตัวของแต่ละบุคคลไม่มากก็น้อยสุดแล้วแต่ว่าใครจะได้สั่งสมกันมาอย่างไร คนที่มีคุณธรรมเรื่องความดีจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้เป็นเครื่องรักษาความดีที่ตนมีอยู่นั้นให้มั่นคงดำรงอยู่ ถ้าปราศจากความรู้เสียแล้วความดีของบุคคลนั้นอาจจะหดยาไปเพราะขาดปัญญาความรอบรู้สิ่งที่ควรและไม่ควร สิ่งมีประโยชน์

และไม่มีประโยชน์ เพราะว่ามีค่าอยู่ที่ 2 ชนิดคือ

1) ความดี (บุญ) ที่เราเคยกระทำมาแต่อดีตมีผลส่งให้เราได้รับความสุขกายสบายใจ (บุญนำพาหรือบุญบันดาล)

2) ความดีที่เราสร้างไว้ในชีวิตปัจจุบัน เป็นสิ่งที่เราเข้าใจได้ง่ายและมีผลทำให้ได้รับความสุข ความสำเร็จอย่างเห็นได้ชัด เช่น ความขยันหมั่นเพียรในการศึกษา ตลอดจนถึงการแสวงหาทรัพย์สมบัติ ฯลฯ

นอกจากนี้ ความรู้ยังมีความสัมพันธ์กับการกระทำ อาจเปรียบได้กับผู้คุมเครื่องจักร ถ้าเครื่องจักรทำงานตามระเบียบและถ้ามีน้ำมันเชื้อเพลิงเพียงพอก็จะก่อให้เกิดผลที่เราต้องการขึ้น โดยการอธิบายเปรียบเทียบเช่นนี้ ความรู้ก็เป็นเครื่องนำไปสู่การกระทำที่เหมาะสม คือการก่อให้เกิดลักษณะที่มีแนวโน้มไปสู่ความคิดที่แท้จริงอันเกิดจากนิสัยการควบคุมตนเองที่เคยมีมาแต่ก่อน

การกระทำความดี บางครั้งต้องอาศัยตนเองและบุคคลอื่นนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งที่เราจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องการทำความดี

วิทยาศาสตร์สาขาต่าง ๆ เมื่อได้ก่อตัวขึ้นแล้วย่อมมีประโยชน์เกื้อกูลแก่จริยศาสตร์อย่างมาก เพราะวิทยาศาสตร์สามารถสร้างประโยชน์ให้แก่ผู้มีความรักในวิชาตัวอย่างเช่น วิชาเคมี มีประโยชน์ในการปรุงยารักษาโรคและการผ่าตัด ยารักษาโรคและการผ่าตัดเหล่านี้มีประโยชน์ต่อสุขภาพมากซึ่งจัดว่าเป็นความดีอย่างเห็นได้ชัด วิชาธรณีวิทยาก็มีประโยชน์เพราะว่าความรู้เรื่องแร่ธาตุต่าง ๆ และหินนำมาใช้ได้หลายวิธีกับศาสตร์ต่าง ๆ เช่นสถาปัตยกรรมซึ่งช่วยให้เราได้ประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายที่ได้ตั้งเอาไว้ ฯลฯ

นอกจากนี้ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เราอาจนำมาใช้อย่างผิด ๆ ก็ได้ แต่ผลดีของความรู้ทางวิทยาศาสตร์ดูเหมือนจะมีน้ำหนักมากกว่าผลชั่วของความรู้ทางวิทยาศาสตร์

แต่อย่างไรก็ตามความรู้ทุกชนิดเป็นสิ่งที่ดี การแสวงหาความรู้และการได้รับความรู้ให้ความพึงพอใจที่แน่นอนและมั่นคงแก่เรา ส่วนความรู้ทางศิลปะรวมทั้งความรู้ทางปรัชญา ศาสนา และวิทยาศาสตร์ก็ให้ความพึงพอใจที่แท้และแน่นอนแก่เราเหมือนกัน

สรุปเนื้อหาสำคัญในบทที่ 4

1. จริยศาสตร์ตะวันตกสมัยโบราณ เริ่มต้นจากศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสตกาลได้มี กลุ่มนักปรัชญาและวาทีลปี่ชื่อกลุ่มโซฟิสต์ ซึ่งเป็นกลุ่มสำคัญในการเผยแพร่ความคิดทางตันจริยศาสตร์มีทัศนะเกี่ยวกับ ความจริง ความดี ความชั่ว ว่าเป็นสิ่งไม่มีอยู่จริง เป็นแต่เพียงการรับรู้ของปัจเจกชนเท่านั้น แล้วแต่จะกำหนดหรือยอมรับกัน เห็นว่าดีก็ว่าดี เห็นว่าชั่วก็ว่าชั่ว เรื่องนี้เป็นข้อบกพร่องของโซฟิสต์ เพราะขาดเหตุผลยอมรับแต่เพราะความจริงทางประสาทสัมผัสเท่านั้น
2. จริยศาสตร์ของสโตอิก มีประเด็นที่สำคัญควรศึกษาอันได้แก่ คุณธรรม คือ ความดีสูงสุด มีลักษณะเป็นสุขนิยม
3. ศีลธรรมภาคปฏิบัติ พวกสโตอิกถือว่า ความรู้คือคุณธรรม บุคคลผู้มีความรู้เท่านั้นสามารถมองเห็นความแตกต่างระหว่าง ความดีกับความชั่ว ปัญญาเกี่ยวกับเครื่องมือในการตัดสินความถูกและความผิด
4. ลัทธิว่าด้วยจักรวาลชน ถือว่าประชาชนทั้งหมดเป็นสมาชิกของสังคมจักรวาลอันเดียวกัน ต้องเป็นคนฉลาด ในสังคม เช่นนี้ไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะกัน กฎแห่งความยุติธรรมเป็นกฎสากลของจักรวาลนี้
5. จริยศาสตร์ทางสังคม ได้แก่ ความยุติธรรม ความเป็นจักรวาลชน และมิตรภาพ ความยุติธรรมเป็นกฎของธรรมชาติ
6. คุณธรรมเรื่องการอยู่ดีกินดีมีอยู่ในการกระทำที่มีเหตุผล กฎต่าง ๆ แสดงตัวออกมาในรูปของเหตุผล ผลของการกระทำที่มีเหตุผล คือ การพึ่งตนเอง และการมีอิสระภาพ ซึ่งเกิดจากการพึ่งตนเอง
7. ทัศนคติทางสังคม การที่หน้าที่และการงานได้แผ่ขยายกว้างออกไป เป็นผลสืบเนื่องมาจากการที่ประชาชนมีเหตุผลนั่นเอง พวกสโตอิก ยืนยันว่า เหตุผลเป็นสิ่งเดียวกันกับเจตจำนง
8. คำสอนของพวกสโตอิก มีส่วนคล้ายคลึงกันกับคำสอนของ เพลโต และอริสโตเติลในเรื่อง “การกินดีอยู่ดี”
9. จริยศาสตร์ ของ ไชนิคส์ มีลักษณะเป็นทุนนิยม คือมองโลกและชีวิตในแง่ร้าย ปฏิเสธสุขนิยม แอนติสรีเสน กล่าวว่่า “ข้าพเจ้าอยากจะเป็นบ้ามากกว่า ที่จะมีชีวิตอยู่อย่างสุขสำราญ เพราะว่าชีวิตแบบสุขสำราญเป็นชีวิตของคนโง่” แต่ยอมรับเหตุผล

นิยม ถือว่ามนุษย์เป็นสัตว์เจ้าปัญญา แต่ในทัศนะของผู้เขียนแล้วถือว่า “มนุษย์เป็นสัตว์เจ้าปัญญาและเป็นสัตว์เจ้าปัญหาด้วย”

10. จุดมุ่งหมายสูงสุด คือการมีคุณธรรม บุคคลผู้มียุทธธรรม คือ บุคคลผู้มีความสมบูรณ์ในตัวเองเป็นพลเมืองของสากลโลก และมีเสรีภาพอย่างสมบูรณ์
11. พวกไซนิคส์ เป็นผู้นิยมการทรมาณกาย เรียกว่า ลัทธิอัตตทกิลมถานุโยค เป็นคนยากจน นิยมการถือสันโดษ ไม่มีศิลปะในการดำรงชีวิต และขาดระเบียบแบบแผน เมื่อพิจารณา ดูแล้ว มีชีวิตอยู่คล้ายพวกอิปปี้ เมินเฉยต่อสังคม ไม่อาลัยไยดีกับสังคมเท่าไรนัก
12. จริยศาสตร์ของพวก ไชเรนนิคส์ ถือว่า ความรู้และวัฒนธรรม เป็นคุณธรรมที่มีคุณค่า นำไปสู่ความสุข คนฉลาดไม่ตกอยู่ในอำนาจแห่งความสุขอันเป็นบ่อเกิดแห่งความประมาท ความยุติธรรมเป็นสิ่งที่เราสร้างขึ้น ไม่ใช่มีอยู่ตามธรรมชาติ
13. จริยศาสตร์ของ เอปีคิวเรียนถือว่า เหตุผลมีความสำคัญมากในชีวิตทางศีลธรรมของเรา เพราะทำให้เราได้บรรลุถึงความสุขที่แท้จริง ความสุขุมรอบคอบเป็นคุณธรรมที่สำคัญ เพราะว่ามีคุณประโยชน์ในการเลือกสรรความสุขที่เหมาะสม ความรู้จักประมาณ สอนให้เรารู้จักความพอดีในการแสวงหาความสุข ไม่หลงมัวเมาจมปลักอยู่กับความสุขจนลืมตัว มิตรภาพเป็นคุณธรรมที่มีคุณค่าสูงส่งกว่าปัญญา
14. จริยศาสตร์ของโสเครติส โสเครติสเป็นนักปรัชญาที่มีชื่อเสียงมากในยุคทองของกรีก ปัญหาที่โสเครติสสนใจมากที่สุด คือปัญหาเรื่องการดำรงชีวิตให้เป็นสุข โสเครติสเป็นผู้ที่มีความตั้งใจที่จะจัดลำดับความคิดทางจริยศาสตร์ ซึ่งเป็นความจำเป็นขั้นแรกในการที่จะทำให้การปฏิบัติดีขึ้น ท่านกล่าวว่า ปัญหาอันเป็นหัวใจของปรัชญา ก็คือการวางกฎเกณฑ์ของชีวิตสำหรับปฏิบัติเพื่อให้เกิดความสุขสมบูรณ์ในชีวิต
15. ความดีและความรู้ คนที่มีคุณธรรมเรื่อง ความดี จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้เป็นเครื่องรักษาความดีที่ตนมีอยู่นั้นให้มั่นคงดำรงอยู่ ความรู้และความดีมีความสัมพันธ์กันใกล้ชิด การกระทำความดีต้องอาศัยความรู้ อาศัยตนเองและคนอื่น ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เราอาจนำมาใช้อย่างผิด ๆ ก็ได้ แต่ถ้านำมาใช้ในทางสร้างสรรค์แล้ว จะมีประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตมาก

แต่อย่างไรก็ตาม ความรู้ทุกชนิดเป็นสิ่งที่ดี การแสวงหาความรู้และการได้รับความรู้ให้ความพึงพอใจที่แน่นอนแก่เรายิ่งกว่าอย่างอื่น

ประเด็นที่กล่าวมานี้ทั้งหมดเป็นเนื้อหาสำคัญในบทที่ 4 ซึ่งนำมากล่าวทบทวนให้นักศึกษาอ่านเข้าใจได้ง่ายขึ้น

คำถาม-คำตอบ บทที่ 4

1. พวกโซฟีสต์ สอนว่า "มนุษย์เป็นเครื่องวัดของทุกสิ่งทุกอย่าง" หมายความว่าอย่างไร?
 - ความดี ความชั่ว เป็นเรื่องส่วนบุคคล แต่ละคนสามารถใช้ความรู้ทางประสาทสัมผัสของตนตัดสินสิ่งทั้งปวงได้
2. ชีวิตที่ดี คือชีวิตเช่นไรตามทัศนะของพวกโซฟีสต์?
 - ชีวิตที่อุดมไปด้วย อำนาจ เกียรติและความมั่งคั่ง
3. พวกโซฟีสต์ มีทัศนะเกี่ยวกับความจริงอย่างไร?
 - ความจริงที่แน่นอนและตายตัวไม่มีในโลกนี้ ความจริงเป็นเรื่องส่วนบุคคล ใครเห็นอย่างไร? เป็นอย่างไร? ก็จริงสำหรับคนนั้น
4. จริยศาสตร์ของพวกสโตอิก มีหลักสำคัญอย่างไร? บ้าง
 - 1) คุณธรรมคือ ความดีสูงสุด
 - 2) วิจารณ์สุขนิยม
 - 3) ศีลธรรมภาคปฏิบัติ
 - 4) ลัทธิว่าด้วยจักรวาลชน
5. จริยศาสตร์ทางสังคม ของพวกสโตอิกว่าด้วยเรื่องอะไรบ้าง?
 - ความยุติธรรม, ความเป็นจักรวาลชน และมิตรภาพ
6. หลักจริยศาสตร์ที่สำคัญของพวกไซนิคส์มีอะไรบ้าง?
 - 1) ปฏิเสธสุขนิยม
 - 2) ยอมรับเหตุผลนิยม
 - 3) คุณธรรมคือจุดมุ่งหมายสูงสุด
 - 4) ลัทธิอัตตภิรมถานุโยค
7. พวกไซนิคส์กับพวกสโตอิก มีความเห็นแตกต่างกันในเรื่องอะไรบ้าง?
 - 1) พวกไซนิคส์ ทำลายธรรมเนียมชาตินิยม พวกสโตอิกทำลายจิตนิยม
 - 2) พวกไซนิคส์เป็นปัจเจกชนที่เห็นแก่ตัว, ส่วนพวกสโตอิกเป็นจักรวาลชนที่เห็นแก่ประโยชน์ของผู้อื่น
 - 3) พวกไซนิคส์เป็นฝ่ายทุนิยม คือมองโลกในแง่ร้าย ส่วนพวกสโตอิก เป็นฝ่ายสุนิยม คือมองโลกในแง่ดี
8. พวกเอพิคิวเรียน ถือว่าอะไร? มีส่วนสำคัญมากในชีวิตทางศีลธรรมเพื่อให้เราได้บรรลุความสุขที่แท้จริง
 - เหตุผล
9. พวกเอพิคิวเรียน ได้ให้ความสำคัญแก่ความสุขไว้อย่างไรบ้าง?
 - ความสุขอันเกิดจากการใช้สติปัญญาดีกว่า ประเสริฐกว่าความสุขทางกาย

10. ปัญหาที่โสเครติส สนใจมากที่สุดคือปัญหาอะไร?
- การดำรงชีวิตให้เป็นสุข
11. ความดีสูงสุด ตามทัศนะของโสเครติสคืออะไร? - ความรู้ เป็นความดีสูงสุด
12. โสเครติส ได้แบ่งความดีไว้กี่ชนิด
 - 1) ความดีที่เราเคยทำมาแต่อดีต
 - 2) ความดีที่เราทำไว้ในชีวิตปัจจุบัน

สกมมูนา อนุญาติ ปาปธมโม.

คนมีสันดานชั่ว ย่อมลำบากเพราะกรรมของตน. (ม.ม. 13/413)

(พุทธศาสนสุภาษิต)

นตฺถิ อตฺตสฺมึ เปมึ

ความรักอื่นเสมอตนไม่มี (ม.ม. 13/487) (พุทธศาสนสุภาษิต)

นตฺถิ โลกเ อนินฺทิตฺโต

คนไม่ถูกนิินทา ไม่มีในโลก (ขุ.ธ. 25/55) (พุทธศาสนสุภาษิต)

แบบฝึกหัดบทที่ 4

1. พวกโซพิสต์มีบทบาทต่อจริยศาสตร์อย่างไร และคำกล่าวที่ว่า “มนุษย์เป็นเครื่องวัดสรรพสิ่ง” นั้น ท่านเห็นด้วยหรือไม่ อย่างไร จงให้เหตุผล
2. จงอธิบายให้เห็นชัดถึงความแตกต่างระหว่างจริยศาสตร์ของสโตอิกกับจริยศาสตร์ของไซนิกส์
3. อะไร คือ ความดีสูงสุด ตามทัศนะของโสเครตีส และโสเครตีสได้แบ่งความดีไว้ กี่ ระดับ
4. ความดีและความรู้ มีความสัมพันธ์กันอย่างไร ในทัศนะของโสเครตีสและโสเครตีสมีทัศนะเกี่ยวกับเรื่องคุณธรรม อย่างไร อธิบาย
5. อะไร คือ หลักจริยศาสตร์ที่สำคัญของพวกเอปิคิวเรียน อธิบาย